

Vierk

TIJDSCHRIFT VAN DE
VOGELWERKGROEP
ARNHEM E.O.

#4
2025

FENOLOGIE IN 2025
Vroege waarnemingen
en toptrek

WATERRAL IN LINGEZEGEN
Een beeldverslag

GRUTTO'S IN HET VOORJAAR
Aantallen en aankomst

Redactioneel

Laatste Vlerk van 2025

Met deze laatste Vlerk van dit jaar sluiten we 2025 af. Naast de gebruikelijke excursieverslagen vinden jullie een mooi beeldverslag van de Waterral in Park Lingezen en zeer leeswaardige artikelen over fenologie. Veel vogel- en leesplezier en tot in het nieuwe jaar!

Veel leesplezier!

WATERRAL Jos Hubers

8 Grutto's in het voorjaar

Rob Lensink en Jos Pilzecker nemen ons mee in aantallen en aankomst

23 Speuren naar Waterrallen

Een beeldverslag van Jos Hubers

30 Fenologie 2025

Jos Pilzecker over vroege waarnemingen en een toptrek in april

41 Een Ringsnavelmeeuw in Malburgen

De twitch van Nanny de Haas-Heidema

VOORWOORD VAN DE VOORZITTER

DOOR PIETER PIJENBURG

Beste Vogelvrienden,

Hier is alweer de laatste Vlerk van dit jaar.

In dit nummer vindt u allereerst een rijke verzameling excursieverslagen, waarin onze leden hun waarnemingen, ervaringen en verwondering delen. Inmiddels heeft de excursiewerkgroep weer een fantastisch programma gemaakt voor het aankomende halfjaar. Houd de berichtgeving op de site in de gaten.

Bijzondere aandacht is er voor de fenologie van onze nationale vogel, de Grutto. In een boeiende zoektocht wordt onderzocht welke factoren van invloed zijn op aankomst en verblijf van de Grutto langs de grote rivieren.

Op de aftrapborrel (oktober jl.) gaf Jos Hubers een lezing over zijn waarnemingen van de Waterral.

Naar aanleiding daarvan schreef hij een artikel over deze bijzondere vogel in Park Lingezen. Deze vaak verborgen soort krijgt daarmee een welverdiende plek in De Vlerk, en nodigt uit om met andere ogen naar dit jonge en verrassend vogelrijke gebied te kijken.

Daarnaast graag uw aandacht voor het recent verschenen boek Gelderse Poort – veranderend rivierenlandschap. Dit prachtige boek beschrijft de ontstaansgeschiedenis van het gebied en biedt, vanuit vogelperspectief, een

”

Dit prachtige boek beschrijft de ontstaansgeschiedenis van het gebied

indrukwekkend overzicht van het 'natte deel' van ons werkgebied én dat van de Vogelwerkgroep Nijmegen. Een aanrader voor iedereen die de riviernatuur en haar vogels een warm hart toedraagt. Een delegatie van het bestuur was uitgenodigd om de presentatie van dit boek te mogen bijwonen. Het was een zeer inspirerende bijeenkomst.

Wij hopen dat dit nummer van De Vlerk u inspireert, informeert en uitnodigt om zelf op pad te gaan.

Veel leesplezier!

Gemeenteraadsverkiezingen: actie 'Vogelen met je volksvertegenwoordiger'

Vogelbescherming Nederland heeft alle Vogelwerkgroepen uitgenodigd om op 28 februari een vogelexcursie te ondernemen met de (kandidaat) raadsleden en bestuurders van hun gemeente. Het doel is specifiek aandacht te vragen voor het wel en wee van onze stadsvogels en vogels in het lokale buitengebied. Op de site Lokaal actief | Vogelbescherming kun je meer lezen over dit initiatief.

Door een excursie voor kandidaat-raadsleden te organiseren, help jij hen anders naar de omgeving te kijken en oog te krijgen voor een natuur- en vogelvriendelijke inrichting als zij gaan beslissen over planologische projecten en ruimtelijke ingrepen.

VWG Arnhem e.o. wil op 28 februari een excursie laten starten vanuit Natuurcentrum de Molenplaats bij Sonsbeek. Ook een woonwijk kan in de excursie betrokken worden. Afhankelijk van het aantal deelnemers kan ook een excursie in bijvoorbeeld Meinerswijk of de Arnhemse Heide gepland worden.

We zijn op zoek naar VWG leden die willen meegaan met een excursie en een verhaal hebben voor de politiek. VWG leden uit andere gemeentes (Zevenaar, Duiven, Rheden, Renkum, Ede, Lingewaard, Elst, etc.) kunnen zich eveneens aanmelden, lokaal een excursie opzetten en met hun politici op stap gaan.

In de campagnetijd van de gemeenteraadsverkiezingen verdienen niet alleen burgers maar ook onze vogels de aandacht.

Meld je aan!

Bel naar 06 33797018 of stuur een mail aan jpw.letschert@gmail.com

Vriendelijke groet,
Jos Letschert
Pim van Oers

Een handvat voor auteurs en werkwijze redactie

Iedere bijdrage wordt door een redacteur ter hand genomen. Daarbij wordt gelet op spelling, grammatica, stijl en leesbaarheid. Fouten en missers worden gecorrigeerd, bijdragen worden indien nodig ingekort. De auteur van een meer inhoudelijk artikel krijgt een file terug met voorgestelde correcties en een file waarin de correcties zijn doorgevoerd (geschoond). Andere bijdragen worden alleen bij ingrijpende wijzigingen teruggekoppeld. Auteurs hebben een week de tijd om de gewijzigde bijdrage te accepteren dan wel wijzigingen aan te brengen. Na akkoord checkt een tweede redacteur of alles correct is, vindt de laatste fout en dan gaat de file naar de opmaak. Figuren worden waar nodig aangepast aan de standaard van de Vlerk, tabellen idem.

Wie hulp nodig heeft bij het schrijven van een bijdrage, melde zich.

Om iedere drie maanden een nummer uit te kunnen brengen, is de laatste maand van het kwartaal bedoeld voor opmaak en drukken. In de twee maanden daarvoor moeten alle bijdragen het proces van de redactie doorlopen. Om dit soepel te laten verlopen: stuur uw bijdragen aan het begin van een kwartaal in, dan heeft ieder de tijd voor een net proces. Daarmee is het begrip 'uiterste inleverdatum' voor een nummer vervallen. Stuur uw bijdrage tijdig in en wij zorgen dat deze het daglicht ziet.

Wie toch een datum wil: insturen op **1 januari, 1 april, 1 juli en 1 oktober**. Voor het eerste nummer van 2026 zien wij bijdragen graag vóór **15 februari** tegemoet.

Redactie, 14 december 2025

Excursie

DIEPHOLZ

DOOR PIM VAN OERS FOTO HANS VAN DEN DOOL

Diepholz (D)

12 oktober 2025

Op een bewolkte zondagmorgen van 12 oktober 2025 vertrokken voor een volgeboekte excursie van de Vogelwerkgroep, vanaf carpoolplek de Golflinks richting Diepholz.

Na ruim twee uur rijden langs bonte herfstkleuren bereikten we de eerste stop bij het Duitse Dümmersee. Hoewel het aantal soorten daar niet spectaculair was, werden we wel getraakteerd op grote groepen Aalscholvers en Kolganzen. Ook de eesteroefvogels zoals een Havik, Kiekendieven en een koppel Zeearenden dienden zich aan in de verte. Na een korte koffiepauze bij een zomerse strandtent gingen we op weg naar de soort waar het vandaag allemaal om draaide. Na een half uur rijden verschenen de eerste groepjes Kraanvogels vanachter de bomenrijen op de velden. En daar bleef het nietbij.

De Kraanvogels waren vanaf dat moment alom aanwezig en nauwelijks te missen. Zowel wandelend als vanuit de auto zijn er veel foto's gemaakt. Een bezoekje aan een veengebied waar nog steeds turf gewonnen wordt leverde helaas niet veel

waarnemingen op. Aan het einde van de dag stond de teller op 56 soorten, wat vooral te danken was aan overtrekkende zangvogels. Hoewel geen zeldzaamheden werden gezien, maakten de Kramsvogels en wolkjes Putter deze herfstdag compleet.

We sloten de dag af op de uitkijktoren bij het Rehdener Geestmoor, één van de inmiddels herontwikkelde veenmoerassen waar de vogels komen slapen. Hoewel we het zonder mooie zonsondergang moesten doen, hebben we ons goed kunnen vergapen aan de lange slierten Kraanvogels en ganzen (met Rietgans ertussen) die door de mist voorbij kwamen. Soms zijn het de aantallen van een bepaalde soort die je

kunnen overweldigen, dat is zeker het geval bij het zien van duizenden majestueuze Kraanvogels!

Vogelgriep

Afgelopen najaar is in Duitsland een groot aantal Kraanvogels slachtoffer geworden van de Vogelgriep. Eind november zijn al meer dan 30.000 dode vogels gemeld, vooral op en rond de belangrijkste pleisterplaatsen. Geschat wordt dat opgeteld al meer dan 40.000 vogels aan de vogelgriep zijn bezweken. De fly-way van het hoge noorden, via Duitsland en Frankrijk naar Spanje omvat tegenwoordig rond de 400.000 Kraanvogels. Dan is al rond de 10% van deze fly-way foetsie, een substantieel effect van de Vogelgriep'

AANTALLEN EN AANKOMST VAN GRUTTO'S IN HET VOORJAAR

DOOR ROB LENSINK & JOS PILZECKER

De Grutto *Limosa limosa* is een van de kenmerkende vogels van het agrarische landschap in Nederland. In 2015 is de soort mede daarom verkozen tot nationale vogelsoort. Nederlandse broedvogels, behorend tot de nominaatvorm *L. l. limosa*, overwinteren langs de rivieren in het westen van Afrika, met name in Senegal. De terugreis verloopt via Zuidwest-Europa (de Taag in Portugal) en Italië (de Po). Hun terugkeer is een van de signalen dat het voorjaar eraan komt. In het voorjaar zijn ze op en rond pleisterplaatsen vrij luidruchtig. Eerste waarnemingen van de soort zijn dan ook vrij eenvoudig te verzamelen.

Sinds 1980 worden door leden van de VWG Arnhem e.o. de eerste waarnemingen van zomergasten systematisch ingezameld (Pilzecker 1998). Inmiddels zijn we 45 jaar verder en de inzameling gaat nog steeds door. Tijd om de aankomst van Grutto's nader te bekijken. De uiterwaarden van de grote rivieren vormen een belangrijke pleisterplaats in het voorjaar. Deze gebieden worden sinds 1975/76 tussen september en april maandelijks integraal op pleisterende

watervogels geteld. Deze reeks is inmiddels 50 jaar gaande. Uit deze gegevens kunnen we afleiden hoe het de soort vergaat na aankomst in Nederland.

In deze bijdrage gaan we op zoek naar factoren die van invloed zijn op de eerste aankomst van de Grutto's in het voorjaar en op het verblijf langs de grote rivieren na aankomst.

Materiaal

Alle binnengekomen eerste waarnemingen zijn eerst gescreend op betrouwbaarheid, waarbij vooral erg late waarnemingen buiten beschouwing zijn gelaten. Een eerste waarneming in april van een Grutto zegt meer over de buitenactiviteit van de waarnemer dan over Grutto's; eind maart moet de eerste vogel toch wel gezien zijn, in vroege jaren al eerder. In de periode 1982-2024 zijn gemiddeld 12 (gevalideerde) eerste waarnemingen van de soort binnengekomen, met als maximum 19 in 2019. Het minimum was 4 waarnemingen in 1980, gevolgd door 5 waarnemingen in 1986. Na 1996 zijn altijd meer dan 10

waarnemingen ingestuurd, behoudens in 2000 en 2006 (8 waarnemingen). Voor deze uitwerking is de vroegste eerste waarneming in een jaar relevant, evenals de mediaan van alle ingediende eerste waarnemingen (50% van de waarnemingen eerder dan datum x, en 50% later).

De volgende factoren zijn gebruikt om grip te krijgen op de verschillen in het moment van aankomst tussen jaren:

- de strengheid van de winter;
- de neerslag in de eerste maanden van het jaar;
- de temperaturen (De Bilt) in de eerste maanden van het jaar;
- de waterstand in de grote rivieren.

De strengheid van de winter wordt uitgedrukt in het getal van IJnsen (1991). De formule is gebaseerd op het aantal dagen tussen 1 november en 30 maart met een minimum temperatuur in de nacht onder nul (vorstdagen), het aantal dagen met ook overdag de minimumtemperatuur onder nul (ijsdagen) en het aantal dagen met de temperatuur lager dan -10°C (zeer koude dagen).

Voor de hoeveelheden neerslag in de wintermaanden is de dagelijks gemeten hoeveelheid van het weerstation De Bilt (260) aangehouden (www.knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/monv/reeksen/). De dagelijkse cijfers kunnen worden opgeteld tot neerslagsommen voor halve maanden, hele maanden of langer.

Waar de Rijn Nederland binnenstroomt wordt bij Lobith iedere 10 minuten de waterstand geregistreerd ([https://waterinfo.](https://waterinfo.rws.nl/publiek/waterhoogte)

[rws.nl/publiek/waterhoogte](https://waterinfo.rws.nl/publiek/waterhoogte)). Uit deze cijfers is voor ieder dag het gemiddelde berekend. Deze waarde kan worden opgeteld tot een watersom voor halve maanden, hele maanden of langer.

De uiterwaarden van de Gelderse Poort, IJssel, Nederrijn en Waal worden sinds 1974/75 van september tot en met april halverwege de maand integraal geteld op pleisterende watervogels (VWG Grote Rivieren 1979, Hornman 2015). De genoemde vier gebieden vormen gezamenlijk het gebied Rijntakken. De telgegevens tot 2023/24 (gecorrigeerd voor ontbrekende tellingen, gegevens Sovon) van de Grutto zijn voor deze bijdrage gebruikt.

Verbanden zijn onderzocht met lineaire regressie. In de figuren is de vergelijking gegeven die het verband het best weergeeft alsook de verklaarde variantie (R²). De wortel uit R² geeft r, de correlatie-coëfficiënt. Aan de hand van het aantal waarnemingen minus 2 (df = aantal vrijheidsgraden om te toetsen), kan worden bepaald of het verband significant is (en dus hout snijdt).

Resultaten

De eerste Grutto is in de periode 1980-2024 gemiddeld op 20 februari gezien. Vroege jaren waren 1985 (27 januari) en 2002 (30 januari) en late jaren 1986 (6 maart) en 2003 (13 maart). Ook 2013, 2018 en 2023 kenden de eerste waarneming pas in de eerste dagen van maart.

De mediaan van alle eerste waarnemingen viel in 1980-2024 gemiddeld op 7 maart. Het vroegste jaar was 1980 met de mediaan op 20 februari, gevolgd door 1990 (23 februari)

en 1989 (24 februari). Late jaren voor de mediaan waren 1987 (19 maart) en 2006 (18 maart).

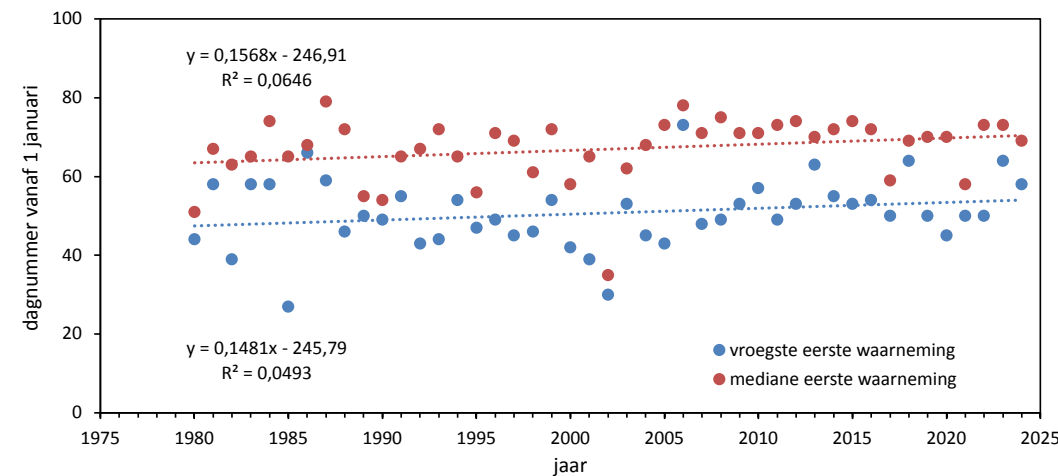
De regressielijn van het verband tussen de eerste waarneming en de jaren, evenals die van het verband tussen de mediaan van de eerste waarneming en jaren, laat een lichte verlating in de aankomst van de Grutto zien (figuur 1). Deze verandering is niet significant; dat wil zeggen dat in de eerste aankomst van Grutto's geen systematische verandering is opgetreden; dit laat onverlet dat tussen jaren aanzienlijke verschillen in aankomst kunnen bestaan.

De vraag is dan ook of er factoren zijn die de verschillen tussen de jaren kunnen verklaren. De strengheid van de winter, samengevat in het IJnsen-getal, is geen verklaring voor de jaarlijkse verschillen in aankomst van Grutto's, zowel voor de vroegste eerste waarneming als voor de mediaan van de vroegste eerste waarnemingen ($n=45$, $df=43$, $r=0,02$ resp. $r=0,14$, niet significant (n.s.)). De temperaturen in het vroege voorjaar zijn wel van invloed op de aankomst (figuur 2). Hoge temperaturen brengen de eerste Grutto's eerder naar onze streken dan lage temperaturen. Dit verband is het sterkst met de temperatuursom van 1 februari tot 15 maart, precies de periode waarbinnen vrijwel alle eerste waarnemingen in 1980-2024 vielen. Dit geldt voor de vroegste eerste waarneming in een jaar. Voor de mediaan van de vroegste eerste waarnemingen in een jaar is het verband minder sterk. De temperatuursom van andere tijdvakken (15 jan-1 mrt, 15 feb-15 maart, etc.) geeft geen sterker verband met de vroegste eerste

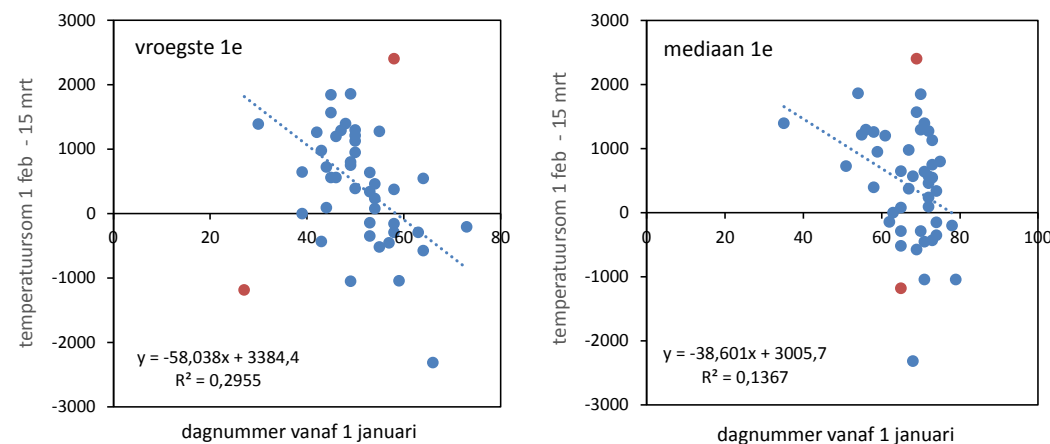
waarnemingen. Twee jaren vallen duidelijk buiten het verband tussen temperatuur en de vroegste eerste waarneming. In 1985 is de vroegste Grutto in 45 jaar genoteerd: 27 januari. In deze winter werd voor het eerst sinds 1963 op 21 februari weer een Elfstedentocht geschaatst. Deze vogel had conform het verband pas een week of vier later als eerste mogen aankomen, maar hij/zij is genoteerd in een dooiperiode tussen een vorstperiode in januari (de Elfstedentocht was gepland, maar ging niet door) en in februari. In 2024 is de eerste Grutto pas op 27 februari waargenomen. Op grond van het verband had de soort in dit zachte voorjaar twee tot drie weken eerder moeten arriveren. Beide jaren vallen voor de mediaan van de eerste waarnemingen wel binnen het verband. De uitzonderlijke vroegste eerste waarneming in deze twee jaren was met recht een uitzondering.

We zijn ook nagegaan of dit verband sterker of zwakker wordt als alleen de jaren met 10 inzendingen of meer worden meegenomen. Beide verbanden uit figuur 2 worden met deze restricties wat zwakker (je zou verwachten sterker!), maar zijn beide nog steeds significant ($n=34$, $df=32$, $r=0,432$ resp. $r=0,361$, $p<0,001$). Daarmee is de conclusie dat een warm begin van het voorjaar een grotere kans op een vroege Grutto kent dan een koud begin van het voorjaar.

Verderop zullen we zien dat pleisterende Grutto's langs de rivieren na 2005 fors in aantal zijn afgenomen. De verbanden uit figuur 2 zijn ook uitgerekend voor alleen de jaren 1980-2005. Beide verbanden worden dan sterker, vroegste eerste waarneming $n = 26$, $df = 24$, $r = 0,553$, $p<0,001$ en mediaan

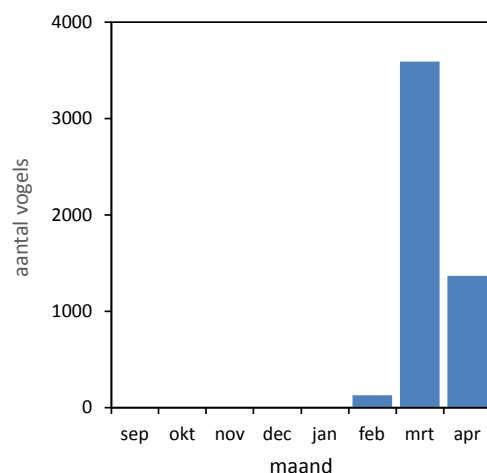
Figuur 1. De vroegste eerste waarneming en de mediaan van de eerste waarnemingen in 1980-2024 rond Arnhem.

Figuur 2. Verband tussen de vroegste eerste waarneming (links) en de temperatuursom van 1 februari tot en met 15 maart (in 0,1 oC) ($n=43$, $df=41$, $r=0,544$, $p<0,001$) en de mediaan van de vroegste eerste waarnemingen en dito temperatuursom ($n=43$, $df=41$, $r=0,370$, $p<0,01$); 1985 en 2024 als uitschieters uitgesloten van het verband.

vroegste eerste waarnemingen $n = 26$, $df = 24$, $r = 0,612$, $p < 0,001$),

Wanneer de Grutto's zijn aangekomen moeten ze kunnen foerageren. Ze doen dit vooral in open landschappen zoals de uiterwaarden langs de rivier en de komkleigebieden aan de andere zijde van de dijk. De uiterwaarden worden al sinds jaar en dag iedere maand geteld. In de wintermaanden november-januari ontbrak de soort steevast. In het najaar is soms een enkeling genoteerd; een vogel die vergeten was dat hij/zij al in Zuidwest-Europa of West-Afrika behoorde te zitten (figuur 3). Half februari zijn in de meeste jaren enkele tientallen tot honderden Grutto's geteld en soms slechts een enkeling en eenmaal veel meer (1397 ex. in 1997). Maart is de topmaand van de Grutto langs de rivieren met gemiddeld ruim 3500 vogels. Viermaal stond de teller na deze telling op meer dan 10.000 ex.: 1983, 1985, 1992 en 2002. Minder dan 1000 ex. is voor het eerste vastgesteld in 2011 (940 ex.) en nadien nog achtmaal. In april lag het aantal Grutto's aanmerkelijk lager; gemiddeld ruim 1350 ex.

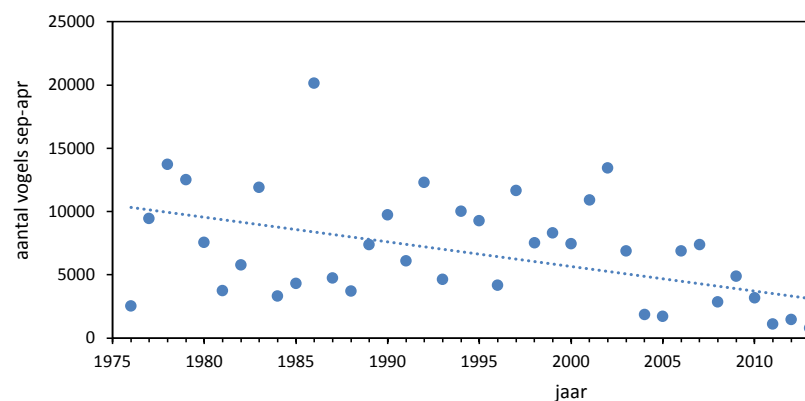

Sinds 1976 is het aantal Grutto's in het voorjaar langs de rivieren significant afgenomen (figuur 4). Van gemiddeld bijna 8000 als seizoensom van januari-april in 1976-2005, nam het aantal af tot een gemiddelde van 2000 in 2006-2024. Voorts valt in figuur 4 op dat de afname pas vanaf 2003 (of 2007, net hoe je kijkt) manifest is geworden ($n=21$, $df=19$, $r=0,652$, $p < 0,001$). Voor die tijd fluctueerde het voorjaarsaantal sterk, maar zonder eenduidige trend ($n=28$, $df=26$, $r=0,09$, n.s.).

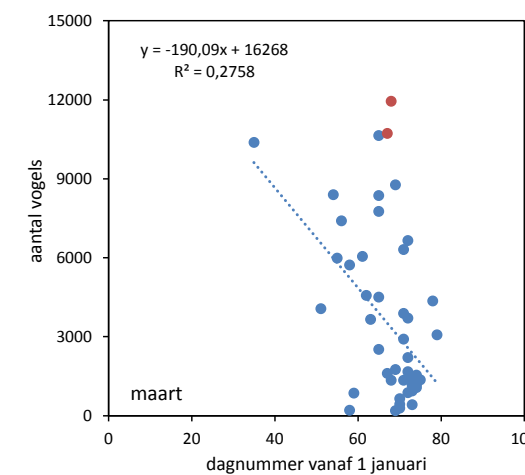
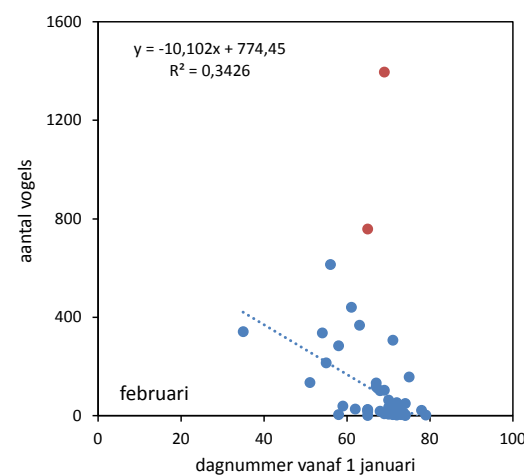
Er bestaat een negatief verband tussen het aantal getelde vogels in februari en de mediaan van de vroegste eerste waarnemingen. Dat wil zeggen dat de kans groot is dat een vroege aankomst zich vertaalt in een groter aantal vogels half februari en een late aankomst in kleinere aantallen vogels. Twee uitzonderingen op dit verband: na de strenge winter van 1996/97 met de laatste Elfstedentocht, was de soort talrijk in februari maar de mediane aankomst was relatief laat. Na de winter 2000/2001 bleef de mediaan ook achter bij het hoge aantal in februari. Dit verband

Figuur 3. Gemiddeld aantal grutto's in de uiterwaarden van de grote rivieren in 1975-2024.

is ook aanwezig tussen het moment van aankomst en het aantal vogels half maart (figuur 5). Opgeteld wil dit zeggen dat een vroege aankomst een grote kans geeft op een groter aantal grutto's in februari-april en een late aankomst op een kleiner aantal. Eerder bleek dat een vroege aankomst samengaat met hogere temperaturen in het voorjaar.

Figuur 4. De seizoensom (januari-april) van Grutto's in uiterwaarden van de grote rivieren in 1975-2024, lijn geeft de trend ($n=49$, $df=47$, $r=0,610$, $p < 0,001$).

Figuur 5. Verband tussen de aankomst (mediaan van de eerste vroegste waarnemingen) en het aantal getelde vogels in februari (links, $n=42$, $df=40$, $r=0,585$, $p < 0,001$) en maart (rechts, $n=42$, $df=40$, $r=0,525$, $p < 0,001$).

In het verlengde hiervan vertalen hogere temperaturen in het voorjaar zich in grotere aantallen vogels langs de rivieren (figuur 6).

Hoge waterstanden in de rivieren zorgen voor veel vocht in de uiterwaarden met onder meer een hoge grondwaterstand in de graslanden. Er bestaat een positief verband tussen het aantal Grutto's half maart langs de rivieren en de waterstand in de rivieren. Meer nattigheid levert gemiddeld meer Grutto's op; dit geldt zowel voor de optelsom van de vier Rijnakken als voor de Rijnakken afzonderlijk; hiervan is de Gelderse Poort als voorbeeld weergegeven (figuur 7). Een drietal jaren vallen buiten het verband: voorjaar 1985 (na een strenge winter weinig nattigheid maar wel veel vogels), 1992 (idem) en 2020 veel nattigheid maar weinig vogels).

Discussie

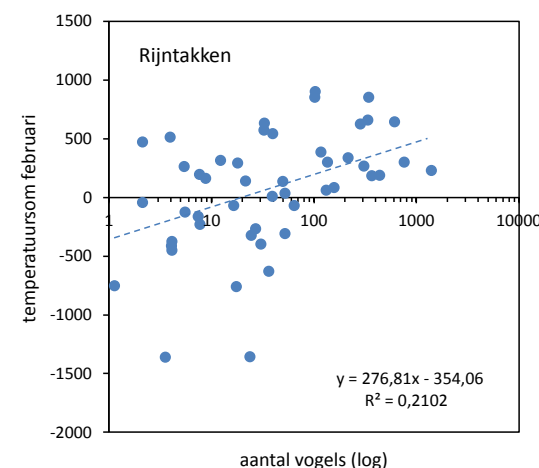
Grutto's horen bij het Nederlandse landschap; de vraag is hoelang dat nog het geval mag zijn. Volgens de gegevens van Sovon is de Grutto als broedvogel sinds 1990 op landelijke schaal met bijna 75% afgenomen. In Gelderland is een vergelijkbare trend vastgesteld: vanaf 1997 bedroeg de afname bijna 70% (www.sovon.nl.indexen-en-aantallen). De neergang was al in de jaren zestig ingezet (Teixeira 1979); daarmee zijn de cijfers van Sovon slechts het tweede bedrijf in een al langer lopend treurspel. Inmiddels is de soort als broedvogel in veel uiterwaarden en komkleigebieden verdwenen, zeker in het Hart van Gelderland.

Opmerkelijk genoeg zien we de afname in het aantal pleisterende Grutto's langs de rivieren

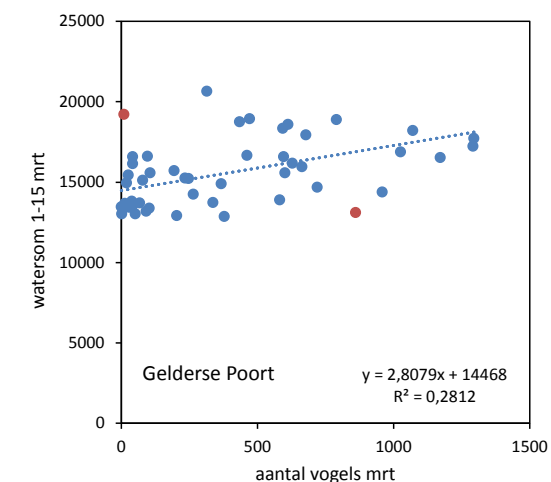
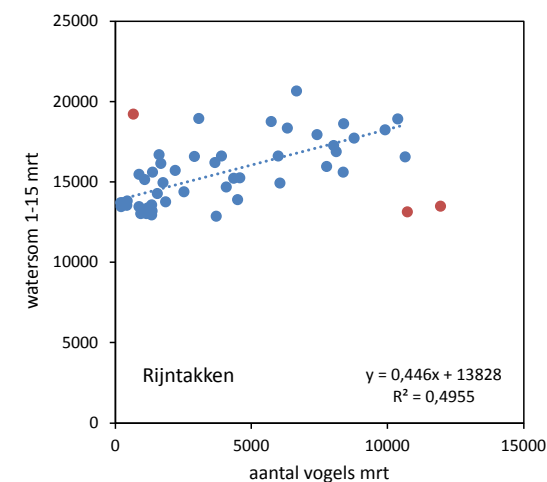
pas rond 2005 tot uitdrukking komen. Hiervoor kunnen een aantal oorzaken zijn. Veel uiterwaarden worden in vergelijking tot het agrarisch gebied aan de andere zijde van de dijk relatief extensief gebruikt. Daarnaast heeft het water van de rivieren vrij spel, waardoor bij hogere rivierstanden over grote oppervlakten plas-dras situaties ontstaan; ideaal habitat voor pleisterende Grutto's. Aan de andere zijde van de dijk is dit habitat als gevolg van de strikte regulering van het waterpeil in sloten en vaarten vrijwel verdwenen. Met dit in het achterhoofd zijn de uiterwaarden in toenemende mate de enige plek waar de soort nog met goed fatsoen kan pleisteren; de soort concentreert zich in het voorjaar vermoedelijk meer en meer in de uiterwaarden.

In het voorjaar keren niet alleen onze eigen broedvogels terug, maar trekt ook de IJslandse Grutto *Limosa. l. islandica* door. Wie oog heeft voor detail, kan deze ondersoort ook in de omgeving van Arnhem zien (Schwarz 2015). Deze ondersoort is de afgelopen decennia fors toegenomen (Smart 2020); en wordt vaker dan voorheen in de uiterwaarden opgemerkt. De toename van de IJslandse ondersoort kan de afname van onze ondersoort hebben gecamoufleerd; tijdens de watervogeltellingen wordt nauwelijks onderscheid tussen de twee gemaakt. Daarnaast trekt de IJslandse ondersoort door in de tweede en derde decade van maart en de eerste van april (Schwarz 2013); de periode dat de nominaatvorm ook present is (Lensink 1993).

De timing van de eerste aankomst van de Grutto wisselt van jaar tot jaar, zonder dat

Figuur 6. Verband tussen het aantal vogels langs de Rijnakken half februari en temperatuursom 1-15 februari (n=49, df = 47, r = 0,458, p < 0,001).

Figuur 7. Verband tussen het aantal Grutto's langs de vier Rijnakken half maart en de watersom bij Lobith van 1-15 maart (links, n=47, df=45, r=0,704, p<0.001), idem voor alleen de Gelderse Poort (rechts, n=46, df=44, r=0,530, p<0.001).

daar de afgelopen decennia een structurele verandering in is vastgesteld. Vanaf het begin van de twintigste eeuw tot aan 1980 zijn weidevogels één tot twee weken eerder gaan broeden (Beintema et al. 1985). Dit loopt parallel aan de vervroeging in de winning van de eerste grassnede en de weidegang van koeien. Achterliggende oorzaak is een sterkere ontwatering (ruilverkavelingen!) en zo een vervroegde opwarming van de bodem. Bodemleven en grasgroei komen zo eerder in het voorjaar op gang. Het ligt dan voor de hand dat de soort vroeger later aankwam dan tegenwoordig. In 1930-1950 is de eerste Grutto rond Arnhem op 4 april genoteerd (Lensink 1993), tegen 19 februari in 1980-1990 en 20 februari in 1980-2024. Het is daarmee aannemelijk dat voor 1980 een einde is gekomen aan een vervroeging in de aankomst. Gegevens in Mulder (1972) laten tot 1970 een vervroeging in de aankomst zien, die nadien tot stilstand is gekomen (Schekkerman 2008).

In de eerste aankomst van Grutto's speelt het weer een belangrijke rol; hier verbeeld door temperatuur. Hoge temperaturen gaan in het voorjaar veelal gepaard met een zuidelijke luchtstroming die warme lucht vanuit het zuiden of zuidwesten meevoert. Trekkende vogels maken graag gebruik van meewind, want dat is energetisch voordelig. Deze situatie doet zich voor met een lagedrukgebied ten westen van West-Europa en een hogedrukgebied boven Oost-Europa. Soms vallen jaren buiten het verband van een hogere temperatuur die tot een eerdere aankomst leidt (figuur 2). In 1980-2005 was dit verband tussen temperatuur en eerste aankomst sterker dan over de jaren 1980-2024. In 2005-2024 was het alleen nog tussen de vroegste eerste waarneming en

temperatuur zwak aanwezig ($n = 20$, $df = 19$, $r = 0,501$, $p < 0,05$), voor de mediaan was het volledig absent ($n = 20$, $df = 19$, $r = 0,150$, n.s.). Dit alles wil zeggen dat in de jaren dat de Grutto in het voorjaar nog talrijk pleisterde langs de rivieren, dit soort verbanden duidelijk tot uitdrukking kwam. Nu de soort schaarser is geworden gaat het toeval een grotere rol spelen. De allereerste Grutto komt nog altijd met de eerste golf warmte vanuit het zuiden; wanneer de volgelingen komen is niet meer goed te voorspellen.

Het verblijf van Grutto's in de uiterwaarden wordt voor een deel bepaald door de waterstand in de rivieren. Bij hoge waterstanden is de oppervlakte plas-dras groter dan bij lage waterstanden. Waar mensen in het westen van Nederland bewust plas-dras maken voor pleisterende vogels (denk aan het Landje van Geijssel onder Amsterdam) is het in het oosten van het land de rivier die dit bepaalt. Door het reliëf in uiterwaarden is bij veel hogere rivierstanden altijd wel een oppervlakte plas-dras beschikbaar. Ideaal is vlak voor de aankomst een inundatie van de uiterwaarden. Plas-dras is aantrekkelijk, omdat de bodem zacht is en veel prooidieren direct onder het maaiveld verblijven. Daarnaast wordt de 'plas' geprefereerd als slaappleats.

Uit de gegevens volgt dat een vroege aankomst leidt tot opgeteld (februari-april) een groter aantal pleisterende vogels in de uiterwaarden dan bij een late aankomst. Het lijkt er daarmee op dat de soort na een late opkomst relatief snel weer vertrekt, of naar broedgebieden buiten de uiterwaarden of in een deel van de gevallen naar IJsland. Dit laat onverlet dat de aantallen pleisterende vogels in het voorjaar afnemen. Hoe dit afloopt?

Blijf tellen en stuur uw eerste waarneming in.

Dankwoord

Dank aan alle waarnemers die sinds 1980 met een of meer waarnemingen hebben bijgedragen aan de fenologiereeks van de Grutto. Voorts alle waardering voor de bijdrage van watervogeltellers langs de Rijntakken sinds 1976. Menno Hornmann (Sovon) maakte de gegevens van de pleisterende vogels langs de rivieren beschikbaar; waarvoor dank.

Literatuur

- Beintema A. J., B. J. Beintema-Hietbrink & G. J. D. M. Muskens. 1985. A shift in the timing of breeding in meadow birds. *Ardea* 73: 83-89.
- Lensink R. & VWG Arnhem e.o. 1993. Vogels in het Hart van Gelderland; de Avifauna van Nederland, dl. 1. Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- Mulder Th. 1972. De Grutto *Limosa limosa* in Nederland, aantallen, verspreiding, terreinkeuze, trek en overwintering. Wetenschappelijke mededeling nr. 90. KNNV, Hoogwoud.
- Pilzecker J. 1998. Eén voorjaar maakt nog geen fenologie. Rapport, VWG Arnhem e.o., Arnhem.
- Schekkerman H. 2008. Precocial problems: shorebird chick performance in relation to weather, farming, and predation. PhD, University of Groningen.
- Schwartz R. 2013. IJslandse Grutto *Limosa l. islandica*. p. 177-179 in Kwint R. et al. (red.) Van IJsduiker tot IJsgors; schaarse en zeldzame soorten in het Hart van Gelderland. VWG Arnhem e.o. Arnhem.
- Smart J. 2020. Black-tailed Godwit *Limosa limosa*. P. 316-317 In Keller V. et al. (eds.) European Breeding Bird Atlas 2; distribution, abundance and change. EBCC & Lynx editions, Barcelona.
- Teixeira R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten, 's Graveland.
- IJnsen F. 1991. Karaktergetallen van de winters vanaf 1706. *Zenit* 22: 69-73.

Excursie

BUITENPOLDER HET MUNNIKENLAND

DOOR KAROLINA DIETZ

BUITENPOLDER HET MUNNIKENLAND

7 september 2025

Het is vroeg verzamelen bij de ingang Sonsbeekpark aan de Zijpendaalseweg op zaterdag 7 september. Terwijl ik naar het groepje toe wandel, zie ik dat we maar met z'n zessen zijn. Jammer dat er zoveel afzeggingen blijken te zijn; is het toch het vroege tijdstip en het grijze mistige weer, bedenk ik me, terwijl ik de slaap uit mijn ogen wrijf. Gelukkig ging de excursie wel door, zodat Annemiek's inspanning en grondige voorbereiding voor deze dag niet voor niets zijn geweest!

Na ruim een uur rijden komen we aan en het is nog steeds grijs en mistig. Zullen we wel wat vogels zien vandaag? vragen we ons af. Het eerste pad, omgrensd door bomen, dat we inslaan blijkt het domein van de Cetti's Zanger te zijn. We zien ze niet maar horen er wel tien. Ha, ten minste één vogel die ik tegenwoordig moeiteloos herken aan het geluid.

Aan het eind van het pad komen we op een dijk en hier kijken we over dit uitgestrekte Munnikenland, waar het water van de Maas en Waal nog vrij spel heeft. Alvorens de uiterwaarden in te gaan, moeten we eerst nog een glibberige veeplaats oversteken. De

LEPELAAR, KIEVIT, GRAUWE GANS, NULGANS, JOS HUBERS

aanwezige boer ziet onze apparatuur en begrijpt waar we voor zullen komen. Daar zitten ze, wijst hij met zijn vinger naar een stel hoge bomen in de verte. Dat is gemakkelijk scoren vandaag!

Soppend over het gras door het natte land lopen we voorzichtig richting de bomen. Terwijl we proberen ze niet te verstoren vliegen ze toch weg. De Zeearenden! Wow, wat een prachtige vogels. Door de zon, die nu even tussen de wolken door piept, worden de witte staart en gele snavel verlicht. Met een rustige slag vliegen ze westwaarts en die kant moeten wij uiteindelijk ook op. Eerst nog even richting een waterplas, waarachter de Waal stroomt. Op een afrastering rond de plas, waar koeien staan, zitten op een

rij een heleboel Boerenzwaluwen. Wilgen langs de waterkant, gegak van overvliegende ganzen, een plas vol watervogels, diverse reigers en Lepelaars maken het plaatje compleet van dit natte rivierenlandschap. Ook nog twee Wulpen wegvliegend over de dijk, overige steltlopers zien we niet.

We lopen westwaarts verder door het gras, de Waal nu aan onze rechterkant volgend. Hier ontmoeten we weer de Zeearenden. Kennelijk is dit hun gebied. Dit land, ten zuiden begrensd door de Maas, wordt begraasd door wilde paarden en koeien. De konikpaarden en de rode geuzen helpen dit landschap open te houden, zodat het rivierwater hier ongehinderd het gebied in kan stromen. En dat is goed merkbaar, mijn schoenen en sokken zijn nu echt drijfnaat.

ZEEAREND Jos Hubers

In de verte doemt Slot Loevestein op, gebouwd niet ver van waar de rivieren bijeenkomen. Dit beeld komt me op de een of andere manier bekend voor, hoewel ik er nooit eerder geweest ben, maar ik kan het niet plaatsen. Mijn gedachten worden afgeleid op de oprijbrug naar het kasteel door de Putters. Eigenlijk had ik ze al eerder verwacht, we hadden al veel uitgebloeide kaardebollen gezien en die zaden eten ze graag. Op het terras drinken we koffie met lekkere koeken en rusten we even uit.

Via de zuidelijke route lopen we terug. We komen langs een plas waarin een groep Grote Zilverreigers staat, prachtig weerspiegeld in het water. In dit mooie vlakke Hollandse landschap waan ik me in vroeger tijden: behalve het slot is er geen bebouwing zichtbaar. Een Torenvalk biddend in de lucht, een jonge Bruine Kiekendief en een Buizerd zijn nog roofvogels die we zagen. Even verderop krijgen we ook 2 Slechtvalken te zien. In vlucht en in rust krijgen we ze goed

in de kijker. Euforisch van al die roofvogels lopen we verder.

Het eindpunt waar de auto's geparkeerd staan komt in zicht. Dit haast ongerepte land, de bijzondere soorten vogels en het kleine groepje aardige vogelaars maakten het een buitengewoon leuke ervaring. En zeker toen ik thuis erachter kwam waar dit gebied mij zo bekend door voorkwam. Floris! Een bekende televisieserie uit mijn jeugd. Ik heb het nog opgezocht, ook daar zijn filmbeelden gemaakt. Kwam mijn euforie die dag daardoor, wie was tenslotte niet een beetje verliefd op de hoofdrolspeler...? Wat een prachtige excursie was dit!

SLECHTVALK Jos Hubers

In de kijker

Kraanvogel

Wie geniet er niet van een grote groep overvliegende en trompetterende Kraanvogels? Met een piek in november trekken er tienduizenden vogels van hun broedgebieden in Scandinavië en Duitsland naar hun overwinteringsgebieden in ZW-Frankrijk en Spanje. Met een beetje geluk draait dan de wind naar het oosten en kunnen wij er ook van genieten. Op 6 november 2025 hadden we geluk en vlogen over de oostelijke helft van het land honderden groepen. Inmiddels mogen we de Kraanvogel ook weer tot onze broedvogels rekenen; hoogvenen en natte heideterreinen in de oostelijke helft van Nederland zijn gewild.

SPEUREN NAAR WATERRALLEN IN PARK LINGEZEGEN [WATERRIJK-OOST EN -WEST]

TEKST EN FOTO'S JOS HUBERS

Tot afgelopen zomer was het mij nog niet gelukt om Waterrallen te observeren in Park Lingezege. Horen deed ik ze geregeld, maar ze daadwerkelijk zien, is van een geheel andere orde. Bovendien hoopte ik, naast het waarnemen, ook enkele fraaie foto's te kunnen maken. Het park bestaat nog niet bijzonder lang, waardoor de aantallen van diverse soorten – evenals de meldingen van zeldzaamheden en dwaalgasten – nog steeds toenemen. Een treffend voorbeeld is het Baardmannetje. Drie jaar geleden stonden er soms wel tien fotografen naast elkaar om een glimp op te vangen en een foto te bemachtigen. Inmiddels is het bijna een uitdaging om niet met deze soort geconfronteerd te worden, en dat stemt natuurliefhebbers uiteraard zeer tevreden. Terug naar de hoofdpersoon van dit verhaal. In de late zomer van 2024 lukte het mij eindelijk om in het westelijke deel een Waterral vast te leggen. Eigenlijk hoopte ik het Porseleinhoen te zien, maar het was de Waterral die zich als

eerste liet bewonderen, kort daarop gevolgd door het hoen. In juni 2025 verschenen op 'Park Lingezege in Beeld' foto's van Waterrallen met jongen; op drie verschillende plaatsen aan de Kampsestraat (Waterrijk-Oost) genomen. Op een avond besloot ik mijn geluk te gaan beproeven. Het duurde niet lang voordat ik een adult met twee zwarte pluizenbolletjes zag. Ze lijken enigszins op Waterhoenkuikens, maar hebben een duidelijk ivoorkeurige snavel. Ik fietste vervolgens door naar de laatste rietkraag. Tot mijn grote genoegen zag ik daar een paartje met opnieuw twee jongen. De vogels foerageerden rustig op slechts tien meter afstand, alsof ik onzichtbaar was. De volgende dag ging ik terug en zag ik een adult met drie jongen, schuin tegenover het water waar de Zwarte Sterns hadden gebroed. Met grote waarschijnlijkheid hebben in totaal minstens drie paren Waterrallen aan deze zijde (dus tegenover de Zwarte Sterns) gebroed. De daaropvolgende dagen zag ik nog enkele vogels en kuikens. Eén van

de rallen spuugde zelfs een braakbal uit. Opvallend was hoe ver de jongen soms bij de ouders vandaan liepen. In de tweede week van juli werd het waterpeil flink verhoogd. Slikranden verdwenen en hoewel ik de rallen nog regelmatig hoorde, liet geen enkele vogel zich meer zien.

Het werd tijd om mijn geluk in het westelijke deel te beproeven. Op mijn eerste ochtend was ik daar om 4.30 uur. Ik had een stoeltje meegenomen en bleef ongeveer tweeënhalf uur zitten, slechts af en toe opstaand om mijn benen te strekken. Tijdens mijn observaties zag ik zowel een juveniele Waterral als een adult exemplaar. De juveniel was al zelfstandig en zat op een lage tak net boven het water, naast een jong Waterhoen dat eveneens zelfstandig was. Wat meteen opviel, was dat een volwassen Waterhoen met kleine kuikens niets van de adult ral moest hebben. Het Waterhoen liep herhaaldelijk een sprint van zeker vijftien meter richting de plek waar de ral zich ophield. Ook de volgende ochtenden zag ik dat gedrag, waarbij soms beide vogels even opvlogen en de ral zich met grote snelheid uit de voeten maakte – maar nooit ver weg. Daarna ging de ral onverstoord verder met foerageren. De volgende ochtend zag ik dat de Waterral een zoetwaterkreeft te pakken had. Hij hakte er stevig op in en at er stukken van op. Of eigenlijk hele brokken, want op een bepaald moment had hij een opvallend dikke hals en kreeg hij het stuk maar met moeite naar binnen. De eerste drie ochtenden bleef ik op één en dezelfde plek. Vanaf de vierde ochtend breidde ik mijn wandelingen uit. Telkens nam ik ruim de tijd en ging ik geregeld

WATERRAL Jos Hubers

ergens zitten. Dat leidde uiteindelijk tot dagelijkse ontmoetingen met Waterrallen en een aantal bijzondere waarnemingen. Eén daarvan betrof Speedy, een jonge Waterral die nog niet kon vliegen omdat de eerste slagpennen net doorbraken. Speedy had een vaste stek en dulde geen indringers. In datzelfde gebied zag ik ook twee vliegende juvenielen en een volwassen exemplaar. Op een ochtend kreeg de jonge ral Speedy een oudere juveniele Waterral in het vizier. In volle vaart – met grote passen en de snavel wijd open – stormde hij erop af. Zo ontstond dus de naam Speedy. Hij rende namelijk zó hard dat het lijf nog scherp op de foto stond, terwijl poten en achtergrond vervaagden, wat een bijzonder dynamisch effect gaf. De vliegende juveniel wist sneller te ontsnappen door de vleugels te gebruiken, maar Speedy schoot zo gehaast door de bochten dat hij bijna schuin hing. Wat een komisch schouwspel. Ondertussen had ik mijn waarnemingen gedeeld in onze toenmalige WhatsApp-groep. Zo kwam het dat op 8 juli om 5.30 uur vijf VWG-ers aanwezig waren! Tot aan mijn vakantie, die op 21 augustus begon, ben ik vrijwel elke dag gaan zoeken. Op een gegeven moment heb ik een warmtebeeldkijker aangeschaft, wat

WATERRAL Jos Hubers

enorm hielp om de rallen in de rietkragen te vinden. Ik kon daarmee in korte tijd bijvoorbeeld vijftig meter riet scannen. Het was wel belangrijk dat de vogels niet te diep in het riet zaten. De laatste drie Waterrallen zag ik op de avond in Waterrijk-Oost, daags voor mijn vakantie en wel op 20 augustus, langs de Kampsestraat. In de weken vooraf mijn vakantie had men het waterpeil in Oost laten zakken, zodat men makkelijker de vele wilgen kon weghalen; dus genoeg slikranden voor de rallen. Na mijn terugkomst, drie weken later, bleek dat het waterpeil zodanig verhoogd was dat ik de rallen alleen nog maar hoorde en vrijwel niet meer zag. De slikranden waren bijna overal verdwenen, waardoor de vogels zich verder in het riet ophielden. Tot het moment dat ik de laatste hand aan deze bijdrage legde (eind november), heb ik Waterrijk nog drie keer bezocht. Het water staat nog steeds hoog en

er is – behalve de groepjes Baardmannetjes – relatief weinig te beleven. Vandaag (30 november), net voor het inleveren van mijn verhaal, ben ik nog even naar West geweest en ik had geluk. Ik zag weinig vogels en daarom was het des te leuker dat ik een Waterral van de ene rietkraag naar een andere zag vliegen. Toch nog een ral voor het afsluiten van deze pennenvrucht! In totaal heb ik op 27 verschillende locaties rallen waargenomen.

Ik heb gemerkt dat de schuwheid van Waterrallen erg meevalt, zolang ze je maar zien aankomen. Twee keer maakte ik zelfs mee dat een vogel, op nog geen twee meter afstand, in een smalle rietkraag voor me neerstreek. Verschijn je echter onverwacht in beeld, dan schieten ze (niet verrassend) meteen weg. Geduld is bovendien onmisbaar. Regelmatig duurde het meer dan een half uur voordat ik een Waterral te zien kreeg,

WATERRAL Jos Hubers

WATERRAL Jos Hubers

terwijl ik ondertussen talloze keren met de warmtebeeldcamera en verrekijker de onderste rand van het riet afspeurde. Een bijzonder tafereel speelde zich af toen ik zag dat een Rietzanger een Waterral bleef volgen. De Rietzanger bewoog zich ongeveer dertig centimeter boven de ral, die nog net tussen het riet liep. Dit ging zo'n 25 meter door, totdat beide vogels achter een bocht uit het zicht verdwenen. Vermoedelijk vlogen door de beweging van de ral kleine insecten op, zoals muggen – een ideale prooi voor de Rietzanger. Ook het badderen van twee kuikens was een mooi gezicht. Het duurde maar kort, maar ze namen zichtbaar een echt bad. Kuikens in zwarte dons hebben een klein plekje midden op de kop waar bijna geen dons zit, waardoor dit wat rood doorschijnend oogt. Daarnaast heb ik ook een juveniele vogel uitgebreid zien baden.

Juveniele Waterrallen kunnen op grotere afstand gemakkelijk worden verward met jonge Waterhoentjes, vooral wanneer ze zich van je af tussen het riet terugtrekken.

Een handig onderscheid zit in de staart: bij de Waterral is de gehele onderzijde crèmekleurig, terwijl het Waterhoen aan de basis van de staart een donker driehoekje heeft, omringd door witte veren. Wanneer men gefascineerd is door een soort, ontstaat vaak de behoefte er zoveel mogelijk over te leren. Tijdens mijn zoektocht naar meer kennis stuitte ik op het boek "De Waterral" van de heer G. de Kroon (1982). Hij heeft ruim 40 jaar uitgebreid veldonderzoek naar Waterrallen verricht. Fascinerend is zijn beschrijving van de 'jacht' die ze maken op andere vogels en daarbij soms verdrinking toepassen, zoals van een Kleine Karekiet waar de auteur getuige van was.

Inmiddels beschik ik over een uitgebreide collectie foto's van rallen, en daarbij heb ik nog aardig wat kennis over deze soort opgedaan. *I am a happy birder!*

Literatuur

de Kroon G.H.J. 1982. De Waterral. Kosmos, Amsterdam & Antwerpen.

FENOLOGIE 2025: VEEL VROEGE ALLEREERSTE WAARNEMINGEN EN TOPTREK BEGIN APRIL

DOOR JOS PILZECKER

Het verzamelen van gegevens over de eerste aankomst in het voorjaar van zomergasten is in 1980 ter hand genomen (Pilzecker 1998). Inmiddels zijn we 45 jaar verder. De verzamelde gegevens worden steeds waardevoller en leveren ieder jaar weer stof tot nadenken. De voorjaarstrek in 2025 vond plaats in een warm en droog seizoen. Het gevolg was dat een flink aantal soorten relatief vroeg voor het eerst zijn opgemerkt, ook de mediaan van alle eerste waarnemingen van een soort viel hierdoor relatief vroeg. Zeven soorten hebben zelfs een vroege eerste én mediane datum. De vroege aankomst in 2025 was het meest duidelijk onder een aantal Afrikagangers die in de tweede week van april verschenen. Bij een aantal soorten is tot 2010 een geleidelijke vervroeging in de eerste aankomst zichtbaar, die daarna min of meer gelijk blijft. In het vervolg worden de resultaten uit het voorjaar 2025 op een rij gezet.

Het weer in 2024/2025 (gegevens KNMI)

December was een sombere en zeer zachte herfstmaand, waarin winterweer vrijwel volledig ontbrak.

Januari was een vrij sombere en natte maand met een normale temperatuur. In de eerste

decade veel NW-wind, daarna vrij koud en mistig. Aan het einde van de maand passeerde tweemaal een storm uit ZW: Eowyn en Herminia.

Februari was droog, aan de zonnige kant en met een normale temperatuur. De eerste drie weken was het vrij koud met ongunstige wind voor veel trek (tegenwind). Daarna werd het zacht met voor trek gunstige windrichtingen (meewind).

Maart was zonnig, vrij zacht record droog. Na de eerste week heerste kort een krachtige wind uit Z.

April 2025 werd de op vijf na warmste april sinds 1901. In de tweede decade veel gunstige wind voor trek.

Mei was vrij zacht, droog en zeer zonnig.

In de eerste dagen heerste een zuidelijke luchtstroming die daarna naar N draaide.

Juni was zeer warm, zeer zonnig en droog.

In de eerste decade overheerste wind uit W. Daarna draaide de wind naar ZO en werd het warm. Na een korte afkoeling halverwege de maand nogmaals een sterke zuidelijke stroming aan het eind van de maand.

Temperatuur en neerslag in de eerste helft van 2025 zijn samengevat in figuur 1. Alle maanden waren warmer dan normaal, met

vooral december en juni als uitschieters. Bij de neerslag waren de meeste maanden droog tot zeer droog. Alleen februari en mei staan op normaal met achtereenvolgens +1 en -1 mm ten opzichte van het gemiddelde.

Ingezonden lijsten

Ook in 2025 hadden we een goede deelname, want 27 leden stuurden hun lijst(je) in met hun eerste waarnemingen uit ons werkgebied. Op vier lijsten stonden minder dan 10 soorten, negen lijsten bevatten 10-19 soorten, drie leden vulden 20-29 soorten in, op negen lijsten staan 30-39 soorten en twee leden scoorden zelfs 40-45 soorten. Na het schrappen van dubbele waarnemingen, winterwaarnemingen en te late waarnemingen bleven 578 waarnemingen over om te bewerken. Dank aan alle inzenders!!

Hieronder staan de deelnemers in alfabetische volgorde, met tussen haakjes het aantal soorten waarvan zij/hij van een soort de allervroegste waarneming instuurde: Bauke Albada (4); Jet Altenburg; Jettie van Assendelft; Luc Berris (3); Vincent de Boer (3); Piet Bus (1); Bob Coenen (2); Hans van den Dool (8); Dick van Dorp (4); Fokko Erhart; Abel Gyimesi (2); Maarten Hageman; Robert Karreman (1); Olaf Klaassen; Erik Lam (4); Derk Jan Lindeboom; Norbert Lucassen (3); Jos Pilzecker; Henk Ruissen (1); Jan Schets; Jan Schoppers (3); Henk Tamerius (2); Cor de Vaan (2); Roy Verhoef (7); Theo Verhoeven (1); Egbert Vrieling (1); Jeroen Willems (1).

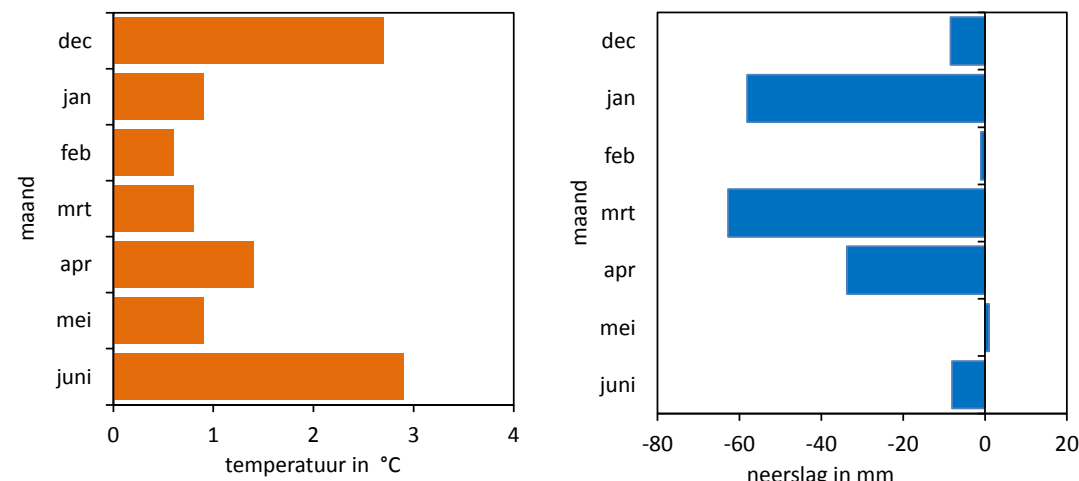
De allereerste waarneming

Geen enkele soort scoort een nieuwe recordvroeg eerste vogel dit jaar. Wel is in

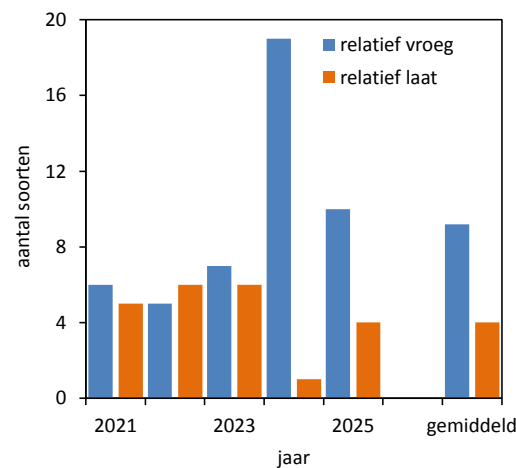
2025 van tien soorten een opvallend vroege allereerste waarnemingen verzameld, dat wil zeggen vroeger dan het gemiddelde uit 2000-2024. Dit is minder dan in 2024 toen van 19 soorten een relatief vroege allereerste waarnemingen is opgetekend en meer dan in 2021-2023 (zie figuur 2). De vier soorten waarvan in 2025 de allereerste waarneming erg laat is gemeld, zijn de gebruikelijke ‘hoofdpijnvogels’ met óf jaarlijks weinig gegevens (Wespendief, Zwarte Ruiter en Wielwaal) óf een afnemende populatieomvang, waardoor de kans een eerste vogel te zien steeds vaker een toevalstreffer wordt (Grutto).

In het voorjaar 2025 is tot begin april een enkele soort opvallend vroeg voor het eerste genoteerd, zonder een aanwijsbare clustering in de tijd van waarnemingen. Dat veranderde toen in de tweede week van april vijf soorten allemaal erg vroeg bleken te zijn! Deze groep bestaat uit Rietzanger, Grasmus, Fluits, Nachtegaal en Koekoek. Alle vijf overwinteren ze in de Sahel en Centraal-Afrika. Blijkbaar hebben ze geprofiteerd van dezelfde gunstige omstandigheden in Afrika. Boven Europa ontstaan gunstige zuidelijke winden pas in de tweede decade van april, net na de aankomst van genoemde soorten.

Onder de allereerste waarnemingen uit Waarneming.nl zijn dit jaar meer relatief vroege waarnemingen dan andere jaren (tabel 2). Diverse soorten zijn vroeger dan ooit opgemerkt op basis van Waarneming.nl. Deze groep omvat vooral minder algemene soorten. Dit zijn daarmee soorten met een lage trefkans. Het nog steeds groeiende aantal waarnemers binnen Waarneming.nl

Figuur 1. Afwijking in 2025 van het gemiddelde over de periode 1997-2023 van temperatuur (links) en neerslag (rechts) in Leuvenheim (eigen waarnemingen Jos Pilzecker).

Figuur 2. Aantal soorten met een opvallend vroege of late allereerste waarneming in 2021-2025 en het gemiddelde over de afgelopen 25 jaar .

zal vaker grotere verschillen met ons project gaan geven. Voordeel van het project van de VWG Arnhem e.o. is dat de omvang van de groep waarnemers dat instuurt, jaarlijks min of meer gelijk is en dat hun gedrag ook min of meer hetzelfde zal blijven. Daarmee blijven de verzamelde gegevens redelijk vergelijkbaar.

Aankomst van de hoofdmacht

Als indicatie voor de aankomst van de hoofdmacht van een populatie gebruiken we de mediane datum. Dit is de datum met 50% van de eerste waarnemingen vóór deze datum en 50% na deze datum. Door het grote aantal waarnemingen waarop deze datum is gebaseerd, wijken afzonderlijke jaren vaak weinig af van het gemiddelde. In 2025 zijn 11 soorten op basis van de mediaan opvallend vroeg en geen enkele soort kent een mediaan die later is dan gemiddeld in de periode 2000-2024 (figuur 3). Daarbij kwam de hoofdmacht van Zwartkop en Fluitier in 1980-2025 nog nimmer zo vroeg aan.

Bij de verdeling van vroege soorten over het seizoen zien we hetzelfde patroon als bij de eerste waarnemingen. Vijf van de elf relatief vroege medianen vallen ook hier in de tweede week van april, waarvan vier zelfs op 13-14-15 april. De trekomstandigheden vanuit Afrika moeten begin april heel gunstig zijn geweest!

Enkele soorten nader bekeken

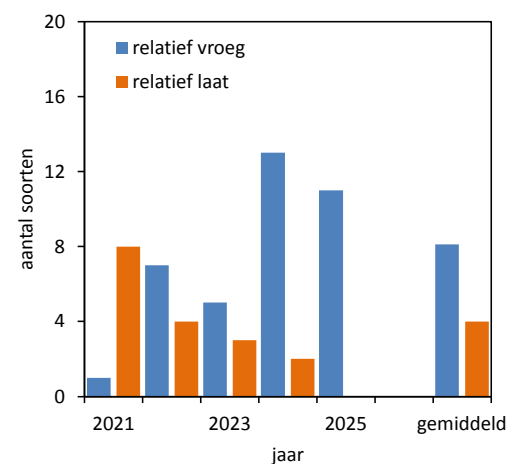
De reeks waarnemingen wordt met het jaar langer. Dat nodigt uit eens goed naar de afgelopen 45 jaar te kijken. Daarbij valt bij een aantal soorten op dat de trend niet 45 jaar lang dezelfde is. Een groot aantal soorten is in de periode 1980-2025 steeds

vroeger in het werkgebied aangekomen. Bij een aantal van hen wijkt de trend in de laatste 15 jaar af van die over de hele onderzoeksperiode. Van drie soorten is naast de figuur van 1980-2025 een figuur van 2011-2025 gezet. Let daarbij op de verschillen in de richting van de trendlijn! Van alle trendlijnen is bepaald of ze significant zijn. Wanneer de trend niet significant is ontbreekt een structurele vervroeging of verlatng.

De allereerste Oeverzwaluw (figuur 4) in 2025 staat op plaats twee sinds 1980, alleen in 2003 was de allereerste waarneming vroeger. Dat past goed in de trend sinds het begin van het project. Maar de mediane datum toont een ander plaatje! De afgelopen 15 jaar komt de bulk van de Oeverzwaluwen gemiddeld niet meer vroeger aan. De verlatng die door de lijn wordt gesuggereerd, is niet significant, de verdergaande vervroeging van de allereerste waarnemingen wel. Noordelijke doortrekkers arriveren later dan onze eigen broedvogels en trekken meer langs de kust (Lensink et al. 2002). Deze lijken geen rol te kunnen spelen in de veranderingen na 2010. Zouden de mogelijk iets dalende aantallen van de Nederlandse populatie invloed hebben?

De Grasmus (figuur 5) laat een heel ander beeld zien. Waar zowel de eerste als de mediane datum sinds 1980 gestaag lijkt te vervroegen, vlakt de lijn sinds 2011 opvallend af naar stabiel. Volgens de gegevens kan de eerste Grasmus de komende jaren rond 9 april worden verwachten en de hoofdmacht tien dagen later.

De populatie Grasmussen in Nederland is sinds 1980 meer dan verdrievoudigd. De

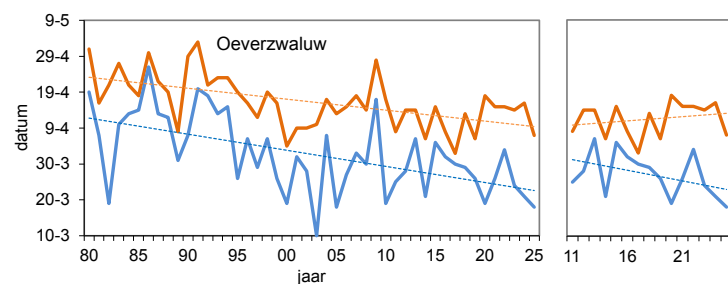
Figuur 3. Aantal soorten met een opvallend vroege of late mediane datum in 2021-2025 en gemiddeld over de afgelopen 25 jaar.

	allereerste	mediaan
Tijftjaf	21-feb	8-mrt
Kleine Plevier	8-mrt	21-mrt
Oeverzwaluw	19-mrt	8-apr
Bonte Vliegenvanger	1-apr	15-apr
Rietzanger	7-apr	13-apr
Grasmus	9-apr	18-apr
Fluitier	11-apr	21-apr

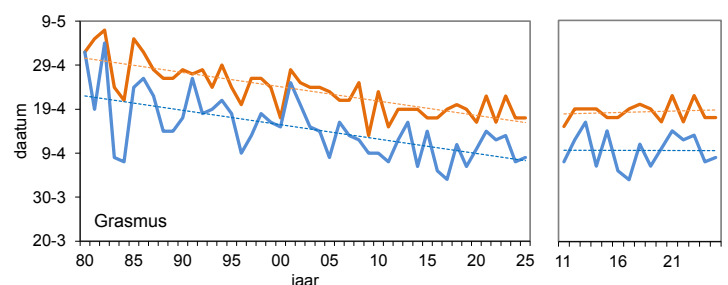
Tabel 1. Zeven soorten met een vroege allereerste én mediane eerste waarneming in 2025

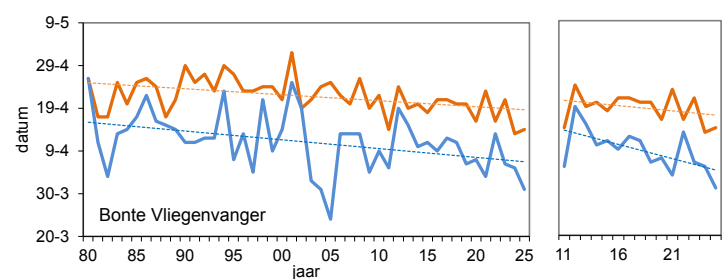
RIETZANGER Joris Bolder

Figuur 4. Oeverzwaluw, verloop van allereerste waarneming (blauw, $n=45$, $df=43$, $r=0,563$, $p<0,001$) en mediane eerste waarneming (oranje, $n=45$, $df=43$, $r=0,563$, $p<0,001$) in 1980-2025 (links) en 2011-2025 (rechts, beide lijnen trend niet significant), lijnen geven de trend.

Figuur 5. Grasmus, verloop van allereerste waarneming (blauw, $n=45$, $df=43$, $r=0,631$, $p<0,001$) en mediane eerste waarneming (oranje, $n=45$, $df=43$, $r=0,783$, $p<0,001$) in 1980-2025 (links) en 2011-2025 (rechts, beide lijnen trend niet significant), lijnen geven de trend.

Figuur 6. Bonte Vliegenvanger, verloop van allereerste waarneming (blauw, $n=45$, $df=43$, $r=0,404$, $p<0,01$) en mediane eerste waarneming (oranje, $n=45$, $df=43$, $r=0,447$, $p<0,01$) in 1980-2025 (links) en 2011-2025 (rechts, alleen trend blauwe lijn significant), lijnen geven de trend.

trekkanen zal dus ook flink zijn toegenomen, wat bijdraagt in vroege waarnemingen. Opmerkelijk is de vermelding bij Sovon dat de soort “in sommige (vooral recente) jaren ook wel iets eerder aankomt”. Dat zou je voor ons werkgebied niet zeggen; hier komt de soort sinds 1980 een dag of tien eerder aan. Hebben ze bij Sovon niet opgelet?!

De waarneming van de eerste Bonte Vliegenvanger in 2025 is de op-één-na vroegste in de reeks. En dat geldt ook voor de mediane datum. Die vroege aankomsten passen in het patroon sinds 1980. Na 2010 lijkt zelfs sprake van een versterking van de vervroeging van de aankomst, zeker bij de allereerste vogels. Net als bij de Oeverzwaluw komen noordelijke doortrekkers 2 tot 3 weken later door, dus de eerste waarnemingen betreffen vooral onze eigen broedvogels. De populatie Bonte Vliegenvangers is sinds het begin van onze datareeks fors toegenomen en de toename is nog niet ten einde. De trefkans neemt dus ook toe, wat mogelijk een deel van de vervroeging zou kunnen verklaren.

Discussie

Het veranderende klimaat wordt als belangrijkste drijfveer gezien voor veranderingen in de eerste aankomsten van zomergasten. Veel soorten laten sinds 1980 een vervroeging zien. Dit wordt vooral verklaard door het eerder in het voorjaar beschikbaar komen van stapelvoedsel voor jongen. De selectiedruk zorgt er voor dat vroege vogels een voordeel hebben te opzichte van late vogels. Dan rijst op zeker moment de vraag, tot hoe ver de vervroeging door kan gaan? In het voorgaande is getoond dat voor de ene soort vervroeging na een

jaar of dertig tot een einde komt (Grasmus), terwijl dat proces bij een andere soort (Bonte Vliegenvanger) onverminderd lijkt door te gaan. Welk mechanisme daar achter steekt is niet bekend. Voedsel speelt daar ongetwijfeld nog steeds een rol in. In ieder geval stof tot nadenken en een goede reden om de reeks te continueren.

Hoe wordt 2026?

De figuren van het weer en de vroege/late aankomsten laten opnieuw zien hoe wisselend de voorjaars trek kan verlopen. We hebben een lange, unieke serie om dat te laten zien. Reden te meer om het komend jaar de eerste waarnemingen te noteren en door te geven, ook als het lijstje maar enkele soorten omvat.

Dankwoord

Iedereen die in 2025 zijn/haar lijst heeft ingestuurd nogmaals bedankt. Daarnaast ook dank aan Rob Lensink, Ronald Stolk (waarneming.nl) én de redactie voor hun bijdragen.

Literatuur

Lensink R., H. van Gasteren, F. Hustings, L. Linnartz., F. Vogelzang, C. Witkamp, L.S. Buurma & G. van Duin (red.) 2002. Lwvt/Sovon. Zichtbare Vogel trek over Nederland, 1976-1993. Schuyt & Co., Haarlem.
Pilzecker J. 1998. Eén voorjaar maakt nog geen fenologie. Rapport, VWG Arnhem e.o., Arnhem.
Sovon 2025. Soortpagina's op de website: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/xxx>

Tabel 2. Fenologie 2025.

gem. eerste	= gemiddelde eerste datum
gem. mediaan	= gemiddelde mediane datum
mediaan	= mediane datum (gemiddelde aankomst): datum met de helft van de waarnemingen eerder en de helft later
n	= aantal waarnemingen
Wrn.nl	= verschil met eerste in Waarneming.nl (met R = recordvroeg voor Waarneming.nl)
6-mrt V of 6-mrt L	= opvallend vroege resp. late datum (buiten de standaarddeviatie)
onderstreepte datum	= nieuw 'record'

	'80-'24	'80-'24	2025				
soort	vroegste datum	gem. eerste	gem. mediaan	eerste	mediaan	n	Wrn.nl
Zomertaling	27-feb	19-mrt	3-apr	23-mrt	13-apr	10	-14
Wespendief	28-mrt	26-apr	7-mei	10-mei L		3	-10 R
Boomvalk	1-mrt	14-apr	28-apr	7-apr	26-apr	9	+5
Scholekster	(1-jan)	24-jan	25-feb	7-feb (2x)	24-feb	17	
Kleine Plevier	4-mrt	21-mrt	5-apr	8-mrt V	21-mrt V	18	-1
Grutto	27-jan	20-feb	8-mrt	3-mrt (2x) L	16-mrt	14	-8
Zwarte Ruiter	2-feb	2-apr	13-apr	26-apr L		1	-8
Tureluur	26-jan	4-mrt	19-mrt	8-mrt	18-mrt	18	-3
Groenpootruiter	6-mrt	6-apr	21-apr	4-apr	14-apr V	10	-13
Witgatje	14-jan	2-mrt	1-apr	20-feb	4-apr	12	
Bosruiter	27-mrt	19-apr	29-apr	14-apr	29-apr	7	-3 R
Oeverloper	14-mrt	6-apr	24-apr	6-apr	28-apr	11	
Visdief	24-mrt	11-apr	21-apr	11-apr	18-apr	19	-3
Zwarte Stern	3-apr	16-apr	26-apr	13-apr (2x)	23-apr	11	-5
Zomertortel	19-mrt	25-apr	4-mei			0	
Koekoek	29-mrt	15-apr	25-apr	13-apr	23-apr	23	-6
Gierzwaluw	3-apr	19-apr	28-apr	16-apr (2x)	27-apr	22	-4
Boerenzwaluw	10-mrt	24-mrt	5-apr	12-mrt V	5-apr	22	-4
Huiszwaluw	21-mrt	10-apr	21-apr	5-apr	24-apr	17	-8
Oeverzwaluw	20-mrt	4-apr	18-apr	19-mrt V	8-4 V	13	-22 R
Boompieper	2-mrt	22-mrt	9-apr	30-mrt	5-apr	15	-7
Gele Kwikstaart	23-feb	26-mrt	13-apr	23-mrt	9-apr	17	-1
Tapuit	23-mrt	6-apr	21-apr	5-apr	24-apr	10	-11
Blauwborst	15-mrt	25-mrt	6-apr	22-mrt	31-mrt	11	-10
Roodborsttapuit	14-feb	8-mrt	24-mrt	21-feb V	17-mrt	8	

Paapje	14-mrt	20-apr	30-apr	13-apr		4	-1
Gekraagde Roodstaart	24-mrt	6-apr	20-apr	30-mrt	15-apr V	16	-8
Zwarte Roodstaart	26-jan	14-mrt	1-apr	9-mrt (2x)	2-apr	13	
Nachtegaal	1-apr	20-apr	28-apr	12-apr V	23-apr	9	-1
Sprinkhaanzanger	5-apr	20-apr	28-apr	11-apr	25-apr	5	0
Rietzanger	28-mrt	19-apr	24-apr	7-apr V	13-apr V	13	-8
Bosrietzanger	14-apr	28-apr	11-mei	2-mei	10-mei	13	-1
Kleine Karekiet	2-apr	22-mrt	4-mei	18-apr	27-apr	18	-7
Grote Karekiet	10-apr	1-mei	6-mei	30-apr	3-mei	5	-10 R
Spotvogel	14-apr	1-mei	13-mei	7-mei	11-mei	7	-2
Zwartkop	26-feb	25-apr	7-apr	24-mrt	28-mrt V	19	
Tuinfluit	28-mrt	12-apr	27-apr	15-apr	25-apr	18	-1 R
Grasmus	4-apr	16-apr	25-apr	9-apr V	18-apr V	24	0
Braamsluiper	19-mrt	12-apr	23-apr	11-apr	22-apr	20	-1
Fitis	1-mrt	25-apr	5-apr	26-3 (3x)	30-mrt V	19	-5
Tjiftjaf	9-feb	6-mrt	19-mrt	21-feb V	8-mrt V	20	0
Fluiter	5-apr	21-apr	28-apr	11-apr (2x) V	21-apr V	9	0
Grauwe Vliegenvanger	1-apr	26-apr	5-mei	28-apr	4-mei	6	-3
Bonte Vliegenvanger	25-mrt	13-apr	23-apr	1-apr V	15-apr V	19	+1
Wielewaal	12-apr	3-mei	13-mei	10-mei L		3	-3

soort	2025	record	soort	2025	record
Rode Wouw	1-jan	1-1-2025	Bonte Vliegenvanger	2-apr	30-3-2016
Oeverloper	4-jan	1-1-2022	Engelse Kwikstaart	4-apr	1-4-2023
Scholekster	6-jan	2-1-2018	Visdief	5-apr	29-3-2008
Zwarte Roodstaart	7-jan	3-1-2016	Koekoek	7-apr	3-4-2016
Kluut	25-jan	3-1-2019	Zwarte Stern	8-apr	7-4-2024
Bruine Kiekendief	11-feb	2-1-2020	Grasmus	9-apr	6-4-2016
Tijftjaf (zang)	21-feb	8-1-2023	Braamsluiper	10-apr	1-4-2008
Grutto	23-feb	9-2-2020	Nachtegaal	11-apr	1-4-2024
Bontbekplevier	25-feb	23-2-2015	Sprinkhaanzanger	11-apr	7-4-2017
Oeverwaluw	25-feb	25-2-2025	Purperreiger	11-apr	1-4-2016
Zwartkop (zang)	26-feb	4-2-2020	Kleine Karekiet	11-apr	31-3-2021
Tureluur	5-mrt	23-1-2019	Bosruiter	11-apr	11-4-2025
Kemphaan	6-mrt	3-1-2018	Fluiter	11-apr	10-4-2017
Kleine Plevier	7-mrt	24-2-2019	Steppekiekendief	12-apr	29-3-2023
Boerenwaluw	8-mrt	8-3-2025	Paapje	12-apr	11-4-2017
Zomertaling	9-mrt	4-3-2021	Gierzwaluw	12-apr	11-4-2013
Blauwborst	12-mrt	12-3-2025	Boomvalk	12-apr	5-4-1975
Rouwkwikstaart	12-mrt		Grauwe Kiekendief	12-apr	12-4-2017
Zwarte Ruiter	18-mrt	1-3-1975	Dwergmeeuw	13-apr	1-1-2014
Fitis	21-mrt	17-3-2024	Draaihals	14-apr	30-3-2012
Zwarte Wouw	21-mrt	21-3-2025	Tuinfluiter	14-apr	14-4-2025
Gele Kwikstaart	22-mrt	17-3-2023	Reuzenster	19-apr	7-4-2020
Gekraagde Roodstaart	22-mrt	22-3-2025	Grote Karekiet	20-apr	20-4-2025
Groenpootruiter	22-mrt	6-3-2018	Kwartel	22-apr	5-4-2011
Bonte Strandloper	23-mrt	1-1-2019	Noordse Kwikstaart	22-apr	4-4-2010
Tapuit	23-mrt	6-1-2021	Woudaap	22-apr	22-4-2025
Boompieper	23-mrt	21-3-2024	Witwangstern	24-apr	7-4-2024
Snor	23-mrt	23-3-2025	Grauwe Vliegenvanger	25-apr	16-4-2016
Buidelmee	24-mrt	16-3-2020	Nachtzwaluw	25-apr	25-4-2025
Porseleinhoen	25-mrt	24-3-2019	Temmincks Strandloper	28-apr	16-4-2019
Huiszwaluw	28-mrt	25-3-2023	Bosrietzanger	1-mei	1-5-2024
Regenwulp	28-mrt	19-3-2022	Wespendief	1-mei	1-5-2025
Beflijster	29-mrt	10-3-2021	Wielewaal	2-mei	27-4-2020
Visarend	29-mrt	20-3-2020	Grauwe Klauwier	3-mei	28-4-2023
Rietzanger	30-mrt	28-3-2020	Spotvogel	5-mei	1-5-2022
			Kwartelkoning	7-mei	30-4-1998
			Kleine Strandloper	15-mei	
			Zomertortel		15-3-2003

Tabel 3. Eerste waarnemingen in 2025 en de vroegste 1975-2025 uit Waarneming.nl, volgorde op datum, cursief betekent recordvroeg in 2025.

Een Ringsnavelmeeuw *Larus delawarensis* bij Malburgen

TEKST EN FOTO NANNY DE HAAS-HEIDEMA

Op 24 augustus 2025 werd een Ringsnavelmeeuw gezien en gemeld aan de Rijn bij Malburgen (Waarneming.nl). Voor mij was dat een Amerikaanse dwaalgast die praktisch in mijn achtertuin zou verblijven. Toen ik later in de middag thuiskwam, ben ik direct met mijn camera naar de uiterwaarden van de Rijn gegaan en heb ik de meeuw kunnen fotograferen. De Ringsnavelmeeuw zat in een grote groep rustende Kokmeeuwen, aangevuld met een klein aantal Kleine Mantelmeeuwen en Zilvermeeuwen op de landtong tussen de Nederrijn en de Nieuwe Haven. Het was een adulte vogel in zomerkleed.

De Ringsnavelmeeuw was duidelijk een maatje groter dan de Kokmeeuwen. De vogel had een lichte, gele iris, een relatief dikke gele snavel met een zwarte band

waaraan de vogel zijn naam te danken heeft en gelige poten. In het zijaanzicht is ook te zien dat het wit aan de top van de tertials beperkt en diffuus begrensd is in vergelijking met Stormmeeuw.

Door een langsvarend schip vlogen de meeuwen op. Helaas een photobomb van een Kokmeeuw bij het opvliegen van de Ringsnavelmeeuw.... Wel is de handpenvlek te zien die kleiner is vergeleken met Stormmeeuw. In vlucht is te zien dat de staart geheel wit is en dat er geen (uitgebreide) zwarte tekening van handdekveren is wat duidt op een adulte vogel.

Het was een mooie twitch. De vogel is op 25 augustus niet gemeld op Waarneming.nl. Op 26 augustus is hij aan het eind van de ochtend nog gezien. Daarna was de vogel gevlogen.

Excursie

Vragender- en Korenburgerveen

DOOR HANS HOFMEESTER FOTO'S DAPHNE HORSTINK

Vragender- en
Korenburgerveen

3 mei 2025

In alle vroegte vertrok zaterdag 3 mei een bont gezelschap van jongere en oudere vogelwerkgroepleden vanuit Arnhem richting het Vragenderveen. Het Vragenderveen ligt in de Achterhoek en is één van de laatste levende hoogvenen in Oost-Nederland. Het is een bijzonder nat en voedselarm gebied, waar veenvorming nog steeds plaatsvindt. Daardoor herbergt het zeldzame flora en fauna, waaronder veenmos, zonnedauw, en uiteraard ook allerlei vogels.

Vanaf de parkeerplaats begon de wandeltocht van ongeveer 13 km. Annemiek had de excursie prima voorbereid en een prachtige route uitgestippeld door het Vragenderveen en het naastgelegen Korenburgerveen. Omdat ook Thomas mee was in zijn bosrolstoel had Annemiek alle mogelijke obstakels een week van tevoren al geïnventariseerd en alle vogels gewaarschuwd dat een week later hele vreemde vogels uit Arnhem en omgeving de rust zouden komen verstoren. Gelukkig hadden de vogels zich daar niets van aangetrokken en werden we na enkele stappen in het bos rondom het veengebied

OEHOE

al verwelkomd door een luid gekwetter door allerlei vogels: Zwartkoppen, Tuinfluiters, Roodborstjes, Koolmezen en Vinken. Vanaf de uitkijktoren zagen we al vrij snel een aantal Kraanvogels over het gebied vliegen. Het enthousiasme zat daardoor al snel in de groep. De uitkijktoren begon er zelfs van te bewegen (en daar waren enkele deelnemers weer wat minder enthousiast over).

Na weer een stuk door het bos gewandeld te hebben kwamen we bij een prachtige woning aan de rand van het veengebied. Daar hoorden we o.a. een Wielewaal, een Gekraagde Roodstaart en een groep Appelvinken. Prachtig hoe eenieder zijn of haar specialiteiten heeft. De één weet

bij een klein geluidje al direct welke vogel daarbij hoort, de ander is thuis in wilde planten en weer een ander in insecten. Zo vult iedereen elkaar aan. Het leuke van een excursie met meerdere mensen is dat er niet alleen gekwebbeld wordt onderweg, maar dat er ook een veelvoud aan ogen de omgeving in zich opneemt en je dus veel meer ziet. En als het echt spannend wordt kan iedereen echt muisstil zijn. We hebben ook gemerkt dat vooroplopen een voordeel kan zijn om leuke soorten te scoren, maar ook achteraan werden er hele interessante vogels gezien.

Op een derde deel van de route had Annemiek een aantal prachtige boomstammen gevonden, waarop we onze meegebrachte boterhammetjes konden

nuttigen. De eerste persoon die ging zitten werd wel bijna de nabijgelegen bosjes in gekatapulteerd door een groepsgenoot die aan de andere kant van de boomstam ging zitten, maar gelukkig liep deze vliegles met een sisser af.

Vervolgens werden we getrakteerd op een natuurlijke hindernisbaan van vlonderpaden, een beetje modderige overstapjes en smalle paadjes langs kronkelende slotjes. Maar met zoveel hulp binnen de groep was het geen enkel probleem om die hindernissen zelfs met de rolstoel te nemen. De hele route krijgt van ons dan ook het certificaat: “volledig rolstoeltoegankelijk”.

Halverwege de route konden we onder het genot van een zingende Bonte Vliegenvanger (die zelfs nog even vlak bij ons terras kwam kijken) iets lekkers nuttigen op een bankje.

Daarna werden we al vrij snel getrakteerd

op alweer een overvliegende Kraanvogel. Vervolgens wandelden we over meanderende paadjes, langs het water en konden we genieten van allerlei vlinders en insecten. Geen wonder dat hier zoveel vogelsoorten huizen. Het is echt een prachtige omgeving.

Als toetje zijn we nog even naar de steengroeve in het nabijgelegen Winterswijk gereden om daar te spieken naar een Oehoe op zijn of haar nest met jongen. Erg leuk om te zien. Daar weer richting Arnhem en kwam er een einde aan een erg leuke en goed georganiseerde excursie.

Contactpersonen

Broedvogeltellingen veluwezoom
Rob Vogel, rob.vogel@sovon.nl

Broedvogeltellingen gelderse poort
Joost van Bruggen, 024 - 741 0441,
joost.vanbruggen@sovon.nl

Trektellingen
Jan Schoppers, 026 - 495 5556,
jan.schoppers@sovon.nl

Watervogeltellingen
Jan Schoppers, 026 - 495 5556,
jan.schoppers@sovon.nl

Slaaplaatsstellingen
Jan Schoppers, 026 - 495 5556,
jan.schoppers@sovon.nl

Voorjaarsfenologie
Jos Pilzecker, 0575 - 561 042,
jospilzecker@hetnet.nl

Wetlandwacht Gelderse Poort Spijk - Loo
Eugene Driessen, 0316 - 224 377,
ejgm.driessen@gmail.com

Wetlandwacht Gelderse Poort Loo - Lathem
Jan Schets, 06 - 5135 3865,
jschets48@gmail.com

Waarnemingenarchief
Admin, Waarnemingen.nl, Ronald Stolk,
adm.vwg arnhem@gmail.com

Stadsvogeladviseur Arnhem-Noord
Vacant

Stadsvogeladviseur Arnhem-Zuid
Vacant

Adviseur vogelbescherming
Ruud Reddingius, 026 - 362 9845,
r.reddingius@upcmail.nl

Agenda herfst/winter

29 DECEMBER

Fietsexcursie Ijsselvallei

Index artikelen

Aantallen en aankomst grutto's voorjaar..... 8

Speuren naar Waterrallen Lingezege 24

Fenologie 2025 30

Een Ringsnavelmeeuw bij Malburgenn 41

Colofon

Redactie	Rob Lensink, Bas van Balen, Edwin Wieman, Jeen Berting, Jeen Berting
Vormgeving	Joris Bolder
Fotoreactie	vlerkredactie@gmail.com
Redactieadres	Pantheon
Druk	Roodborst, Joris Bolder
Foto omslag	Pieter Pijnenburg, voorzitter@vogelwerkgroeparnhem.nl
Voorzitter	Henk Tamerius, penningmeester@vogelwerkgroeparnhem.nl
Penningmeester	Max Janse
Bestuurslid	Jeen Berting
Bestuurslid	Vacant
Bestuursadviseur	Ruud Reddingius, r.reddingius@upcmail.nl
Ledenadministratie	Henk Tamerius, ledenadministratie@vogelwerkgroeparnhem.nl

Website	www.vogelwerkgroeparnhem.nl
Webmaster	Henk Ruissen, webmaster@vogelwerkgroeparnhem.nl

Richtlijnen voor aanleveren

Bijdragen insturen als platte tekst (Word); zonder opmaak. Tekst indelen in alinea's als blokken tekst met een witregel ertussen; geen inspringingen.

In de tekst zo nodig verwijzingen naar figuren en/of tabellen (figuur 1, tabel 1) of gebruikte literatuur (Tinbergen 1949). Figuren en foto's hebben een onderschrift, tabellen een bovenschrift.

Tabellen als een separate excel-file meesturen; of in Word met gezette tabs (geen tabellen-functie).

Figuren in een separate excel-file meesturen.

Kaarten graag in Arcgis (of Q-gis).

Foto's als separate JPG opsturen met een zo hoog mogelijke resolutie; in de filenaam graag soort(en) en fotograaf.

Bijdragen die verslag doen van onderzoek graag structureren met gebruik van kopjes: inleiding, methodiek, resultaten, discussie, literatuur. Ook andere stukken in een logische lijn opschrijven (langs een tijdlijn of van hoofdlijn naar detail, van groot naar klein en ieder verhaal heeft een kop en een kont).

De redactie corrigeert altijd op taal- en typefouten en verbetert waar nodig. De redactie draagt geen verantwoordelijkheid voor de inhoud van de artikelen en behoudt zich het recht voor artikelen te weigeren of in te korten c.q. veranderingen aan te brengen.

Overname van informatie uit artikelen is toegestaan met bronvermelding.

Op geen enkele wijze mogen foto's uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie en/of andere rechthebbenden.

De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van ingezonden stukken.

De literatuurlijst als volgt (let op de hoofdletters, punten en komma's):

Boeken en verslagen:

Tinbergen L. 1949. Vogels onderweg. Scheltema, Amsterdam.

Artikelen:

van Turnhout C., E. van Winden, G. Troost, K. Koffijberg &

F. Hustings 2009. Veranderingen in timing van zichtbare najaarstrek over Nederland: een pleidooi voor hernieuwde

standaardisatie van trektellingen. Limosa 82: 68-78.

Hoofdstukken:

Verkade H. 2018. Houtsnip Scolopax rusticola. In: Sovon Vogelonderzoek Nederland (red), Vogelatlas van Nederland, p. 252-253. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.

Voor de spelling wordt het Groene Boekje (2015) aangehouden, of www.woordenlijst.org. In tegenstelling tot de formele regel worden in de Vlerk soortnamen met een hoofdletter geschreven (voorbeeld: Bonte Vliegenvanger).

Abonnement

Digitale Vlerk € 20.00 per jaar (€ 17.50 indien per machtiging betaald)

papieren Vlerk € 25.00 per jaar (€ 22.50 indien per machtiging betaald)

donateurs per jaar € 20.00 voor een digitale Vlerk en € 25.00 voor een papieren Vlerk bankrekening NL35 INGB0003 9834 71 t.n.v. Vogelwerkgroep Arnhem e.o. te Arnhem. Losse nummers te bestellen door € 4.00 over te maken o.v.v. "jaargang/ nummer"

